

Шевченко Ольга Валеріївна**Shevchenko Olga,**

д-р екон. наук, проф.,

професор кафедри регіоналістики і туризму,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,

м. Київ, Україна

ORCID ID 0000-0003-0386-7550

ОБНОВЛЕННЯ ЗАСАД ДЛЯ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ: ПАРАДИГМИ НЕОЛІБЕРАЛІЗМУ ТА НОВОГО РЕГІОНАЛІЗМУ

Сучасне становище регіонів України потребує належної уваги з боку науковців та практиків до вироблення засад свого розвитку, оскільки безпрецедентні загрозливі виклики перед регіонами зумовили посилення потреби у новітніх дослідженнях регіонального буття та вироблення аналітико-практичних засад його регулювання. Регіональний розвиток в Україні нині унормовується Державною стратегією регіонального розвитку на 2021–2027 рр., ухваленою Постановою КМУ у 2020 р., та Законом України «Про засади державної регіональної політики» (2015 р., зі змінами та доповненнями). Аналіз цих документів дозволяє виробляти та реалізовувати регіональну політику на засадах реагування на виклики сьогодення, розв'язання поточних задач, і при цьому вибудовувати стратегію розвитку регіонів на майбутнє. Зважаючи на необхідність осмислення теоретико-методологічних засад, на яких ґрунтується сучасна регіональна політика в Україні, та потребу у розробленні інструментів регулювання соціально-економічного розвитку регіонів, доцільним вважаємо розгляд сучасних поширених у західноєвропейському науковому дискурсі парадигм регіонального розвитку – неолібералізму та нового регіоналізму. Варто проаналізувати присутність їх елементів у регіональній політиці України, і також можливості оновлення регіональної політики на цих засадах.

Формування і реалізація стратегій регіонального розвитку базується на використанні як загальнонаукових, так і спеціальних методів дослідження. До загальнонаукових віднесемо системний метод пізнання, за яким регіон є складною соціо-економіко-екологічною системою, що взаємодіє з іншими подібними системами у державі. Системний метод дозволяє оцінювати вплив макроекономічних та суспільних тенденцій на розвиток регіону. В аспекті проведення наукових розробок спеціальні широковживані методи дослідження надані у роботі [4] – і науковими засадами вивчення регіону у роботі є неоліберальна теорія.

Концепція неолібералізму [3] передбачає всебічний розвиток прав і свобод жителів регіону, міста, реалізацію їх ініціатив та одночасно їхню відповідальність за розвиток регіону чи міста. Неолібералізм, якщо його вимірювати за допомогою індексів економічної свободи, має тенденцію асоціюватися з економічним зростанням і підвищенням доходів широких соціальних класів. Зв'язок між неолібералізмом і нерівністю є неоднозначним. За останні два десятиліття в деяких регіонах світу нерівність у доходах чи багатстві не зростала, а навіть зменшувалася (наприклад, у Латинській Америці) [5].

Неоліберальний дискурс полягає у створенні держави загального добробуту та соціальної ринкової економіки, а також поширенні ідей щодо управління – необхідність участі в політичних процесах.

Із 80-х років ХХ століття також формується парадигма нового регіоналізму. Вона включає в себе низку різноспрямованих процесів, сутність яких полягає в утворенні регіонів, що не збігаються з кордонами (це можуть бути економічні райони), і вони мають значно вищу конкурентоспроможність.

Прояви «нового регіоналізму» – підпорядкованість регіонів викликам глобалізації. Якщо ж функціонування адміністративних регіонів виявиться неспроможним відповідати

на глобальні виклики, то це свідчить про старіння існуючих інструментів управління, і потребуватиме переходу на досконаліші форми економічного управління (спеціальні вільні економічні зони, економічні райони і т. п.).

Серед проявів глобалізації важливою тенденцією є ускладнення управління економікою. Це потребує підвищення ролі регіонів у економічному розвитку на основі децентралізації та нової структуризації господарства. Формується суперечлива взаємодія локальних територіальних утворень, держави і світового господарства. Регіони конкурують за підключення до інноваційних і фінансових центрів. Відокремлена частина парадигми нового регіоналізму – глокалізація (глобалізація плюс локалізація) – сприяє усуненню розбіжностей між глобальними та локальними вимірами.

Центральною ідеєю парадигми нового регіоналізму є перетворення регіонів на головних суб'єктів реалізації соціально-економічних програм розвитку, інфраструктурних проєктів, програм у сфері охорони здоров'я, освіти й культури, що забезпечується шляхом надання регіонам широких повноважень [1].

Економічне зростання регіонів відбувається не через концентрацію основних ресурсів чи повноважень, а завдяки зростанню організаційного потенціалу таких регіонів і мобілізації людського капіталу за рахунок мережевої (інформаційної) взаємодії стейкхолдерів регіонального розвитку. Спираючись на еволюційну економічну географію про взаємозв'язок, економічну складність та регіональну диверсифікацію, парадигма нового регіоналізму має на меті краще пояснити здатність регіонів розвивати нові та модернізувати існуючі глобальні ланцюги доданої вартості, а також причини погіршення якості цих ланцюгів [2].

Внаслідок таких процесів і виникає нова економічна географія, яка розробляє системи розміщення економічної діяльності з урахуванням парадигми виробничого простору в епоху глобалізації та інформаційного суспільства – «новий регіоналізм».

Сьогодні поняття регіону використовується або стосовно субнаціонального регіону, або до наднаціонального регіону – території, де відбувається неформальний процес регіоналізації. Новий регіоналізм змінює існуючий ландшафт і модель глобалізації в найближчій і середньостроковій перспективі. Новий регіоналізм підкреслює проактивність ринкових суб'єктів замість домінуючої ролі національних держав [6].

Новий регіоналізм характеризується двома пов'язаними між собою особливостями: не обмежується кордонами національного господарства і стикає між собою регіони в конкурентній боротьбі, не надаючи їм нової ролі у системі міжнародного поділу праці. Найбільш помітною загальносвітовою тенденцією є розширення прав регіонів, що проявляється у передачі функцій з національного рівня на внутрішньодержавні структури. У європейському просторі такий досвід формується багатьма країнами. Зокрема, у Бельгії здійснена федералізація, у Великій Британії відбулася передача значного обсягу повноважень центральною владою місцевим органам самоврядування.

Базуючись на висловлених міркуваннях, оцінимо релевантність засад регіональної політики України до парадигм неолібералізму та нового регіоналізму. У Законі України «Про засади державної регіональної політики» до засад неолібералізму віднесемо п. 10 «поліпшення матеріального, фінансового, інформаційного, кадрового та іншого ресурсного забезпечення розвитку регіонів, сприяння здійсненню повноважень органами місцевого самоврядування», а до засад нового регіоналізму – п. 8 «запровадження дієвих інструментів державної підтримки міжрегіональної інтеграції, виконання міжрегіональних програм і проєктів» та п. 13 «формування нормативно-правової бази, необхідної для реалізації державної регіональної політики, визначеної цим законом, з урахуванням документів РЄ та ЄС» статті 6. Відповідність норм цього закону сучасним парадигмам дозволяє бути у контексті реформ регіональної політики і надалі розвивати інструменти всебічного, інклюзивного, сталого, розумного та безпечного зростання.

У Державній стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 рр. релевантні до парадигми неолібералізму оперативна ціль 1 «Забезпечення інтегрованого розвитку

територій з урахуванням інтересів майбутніх поколінь», а до парадигми «нового регіоналізму» – оперативні цілі 2 «Задоволення потреби населення у якісних адміністративних і публічних послугах» і 3 «Соціальний захист ветеранів війни та їх сімей, внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих груп населення» у рамках стратегічної цілі «Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, кліматичному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах». Стратегії регіонального розвитку, реалізація яких відбувається у рамках визначених Державною стратегією цілей, також мають будувати основи регіональної політики на місцях через імплементацію засадничих принципів новітніх парадигм, розбудовуючи безпечне середовище соціально-економічного розвитку.

Регіони України в умовах глобалізації повинні набути нових якостей, які дозволять їм отримати статус стратегічних суб'єктів світового ринку, щоб стати повноправними суб'єктами міжнародних економічних відносин. Місцева влада має докладати більших зусиль для розбудови соціально орієнтованої економіки у регіонах, яка спроможна забезпечити гідний соціальний захист населення. Базуючись на засадах парадигм неолібералізму та нового регіоналізму, маємо підґрунтя для розбудови економіки стійкості та добробуту. Це проявлятиметься у розширенні участі громадян в управлінні, зростанні числа підприємницьких ініціатив, збільшенні соціальної захищеності. У цілому, вказане сприятиме підвищенню стійкості громад та регіонів та їх спроможності вирішувати проблеми сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Наумкіна С. М., Лясота Л. І. «Новий регіоналізм» як зміна структури регіональної політики. *Політикус*. 2017. Вип. 5 (17). С. 76-79.
2. Boschma, R. An evolutionary approach to regional studies on global value chains. *Regional Studies*. 2024. № 58(7). P. 1492–1500. URL: <https://doi.org/10.1080/00343404.2024.2323035>
3. Lane D. (2023). *Neoliberalism: A Critique*. In *Global Neoliberal Capitalism and the Alternatives*. Bristol, UK : Bristol University Press. URL: <https://doi.org/10.51952/9781529220933.ch003>
4. Li Y., & Zhang S. (2022). Research Methods and the Planning Process. In: *Applied Research Methods in Urban and Regional Planning*. Springer, Cham. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-93574-0_1
5. Rutar T. What is neoliberalism really? A global analysis of its real-world consequences for development, inequality, and democracy. *Social Science Information*. 2023. № 62(3). P. 295-322. URL: <https://doi.org/10.1177/05390184231202950>
6. Yuzhu W. New Regionalism Reshaping the Future of Globalization. *China Quarterly of International Strategic Studies*. 2020. № 06.02. P. 249–265. <https://doi.org/10.1142/S2377740020500116>